

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE
ÇOCUĞUN DİN EĞİTİMİ

© Eserin Her Türü Basım Hakkı Anlaşmalı Olarak
Ensar Neşriyat'a Aittir.

ISBN : 978-605-5623-75-3

Sertifika No: 17576

Kitabın Adı

Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi

Yazarı

Dr. Cemil ORUÇ

Yayına Hazırlayan

Hüseyin KADER

Kapak - Sayfa Tasarım

Ayda ALACA

Baskı-Cilt

Vesta Ofset

Tel: 0212 648 06 38

1. Basım

ARALIK 2011

İletişim

Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.

Kızıtaşı Cad. No: 10 Fatih / İstanbul

Tel : (0212) 491 19 03-04 Faks : (0212) 491 19 30

www.ensarneyriyat.com.tr e-mail: ensar@ensarneyriyat.com.tr

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞUN DİN EĞİTİMİ

Dr. CEMİL ORUÇ

Cemil ORUÇ

1981 yılında Keban (Elazığ)'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Keban'da tamamladı. 2003 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2005 yılında 'Kur'an-ı Kerim Açısından İbadetlerin İnsan Davranışları Üzerindeki Etkisi' isimli çalışmayla yüksek lisansını; 2009'da 'İmam-ı Gazâlî'nin Eğitim Anlayışı' adlı doktora çalışmasını tamamladı. Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapan yazar, okul öncesi dönem çocuklarında ahlak gelişimi ve değerler eğitimi konularında çalışmalar yürütmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
-------------	----

I. BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ DÖNEM EĞİTİMİNİN TARİHÇESİ

1. Okul Öncesi Dönem Eğitiminin Tanımı, Önemi ve Amacı	15
2. Okul Öncesi Dönem Eğitiminin Tarihi Gelişimi	19
a. Klasik Dönem İslam Eğitim Tarihinde Okul Öncesi Eğitimi	24
1. Fârâbî (870-950)	25
2. İbn Miskeveyh (?-1030)	27
3. İbn Sîna (980-1036)	30
4. Gazâlî (1058-1111)	31
5. Zernûcî (?-1194)	35
6. İbn Haldun (1332-1406)	37
b. Osmanlı'da Okul Öncesi Eğitimi	41
c. Cumhuriyet Döneminde Okul Öncesi Eğitimi	46
d. Avrupa'da Okul Öncesi Dönem Eğitiminin Tarihi Gelişimi	48
1. John Locke (1632-1704)	50
2. Jean Jacques Rousseau (1712-1778)	51
3. Johann Heinrick Pestalozzi (1746-1827)	55
4. Friedrich Fröebel (1782-1852)	56
5. John Dewey (1859-1952)	58
6. Maria Montessori (1870-1952)	60

II. BÖLÜM
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE GELİŞİM VE TEMEL
DİNİ KAVRAMLAR

1. Gelişim Psikolojisi	63
2. Gelişim Alanları	68
a. Bedensel Gelişim	71
b. Bilişsel Gelişim	76
c. Sosyal ve Duygusal Gelişim	89
d. Kişilik Gelişimi	95
e. Dinî Gelişim	102
1. Ernest Harms	103
2. David Elkind.....	105
3. Ronald Goldman	108
4. James W. Fowler	111
5. Gordon Allport	114
6. David Heller	118
7. Robert Coles.....	119
8. Kerim Yavuz	121
f. Ahlâk Gelişimi	125
3. Temel Dinî Kavramlar	134
a. Dinî Duygu	134
b. Dinî Olgunlaşma/Hazırbulunuşluk	139
c. Din Eğitimi	143

III. BÖLÜM
OKUL ÖNCESİ DÖNEM DİN EĞİTİMİNİN İLKELERİ
VE TEMEL KONULAR

1. Din Eğitiminde Gözetilmesi Gereken İlkeler	154
a. Din Eğitimi Doğumdan İtibaren Başlamalıdır	154
b. Din Eğitiminde Gelişimsel Özellikler Dikkate Alınmalıdır	156
c. Din Eğitimi Sevgi ve Güven Üzerine Olmalıdır	162
d. Çocuğa İyi Örnek Olunmalıdır	169
e. Dinî İçerikli Hikâyelerden Faydalanılmalıdır	172

2. Din Eğitimi Konuları	176
a. İnanç Eğitimi	181
1. Allah İnanıcı	183
2. Peygamber İnanıcı	190
3. Melek İnanıcı	193
4. Kitap İnanıcı	194
5. Ahiret İnanıcı	196
b. İbadet ve Dua Eğitimi	203
1. Namaz	204
2. Dua	206
SONUÇ	211
KAYNAKÇA	217

TABLolar LİSTESİ

Tablo: 1 Bilişsel Gelişime İlişkin Normatif Veriler	81
Tablo: 2 Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi	152
Tablo: 3 Okul Öncesi Dönemde Gelişim Alanları	160
Tablo: 4 Yaşlara Göre Ölümü Anlama ve Bilişsel-Duyuşsal Tepkiler	197
Tablo: 5 Çocukların Sıkça Sordukları Sorular ve Verilebilecek Cevaplar	200

KISALTMALAR

As.	: Aleyhisselam
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
Dem	: Değerler Eğitim Merkezi
ed.	: Editör
hzr.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İfav	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Meb.	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
nşr.	: Neşreden
p.	: Sayfa
s.	: Sayfa
thk.	: Tahkik eden
trs.	: Tarihsiz
Yay.	: Yayınevi

ÖNSÖZ

Din eğitimi, insan hayatının her aşamasında farklı şekillerde olsa da, bir şekilde bulunan ve insanı büyük oranda yönlendiren yapısıyla bireyin kendisi, çevresi ve Yaratıcı'sıyla ilişkisini düzenleyen bir niteliğe sahiptir. İnsan hayatında gelişimin bütün alanlarında bir yoğunluğun hissedildiği okul öncesi dönemde 'çocuğun dinî bir hayatının olabirliğini' eğer olabilirse 'hangi şekillerde olabileceğini' tartışan bu çalışma eğitim psikolojisi, din psikolojisi ve din eğitimi alanlarında yapılan çalışmalar ışığında, okul öncesi dönemde çocuğun temel gelişimsel özellikleri, dinî gelişim aşamaları, uygulanacak din eğitiminin şekli ve yöntemi konusunda tarihsel tecrübenin ışığında teorik ve uygulamalı bazı veriler sunmaktadır.

Araştırmalarımız sırasında okul öncesi dönem çocuğunun din eğitimi konusunda ülkemizde yapılan çalışmaların hem sayısı hem de muhteva bakımından oldukça sınırlı olduğunu gördük. Ulaşabildiğimiz kadarıyla bu dönemi konu alan çalışmalar iki yüksek lisans ve bir doktora¹ çalışmasından ibarettir. Mehmedoğlu, çalışmasında İstanbul'da üç ayrı anaokuluna devam eden 5-6 yaşlarında 24'ü kız, 20'si erkek toplam 44 öğrenci ve bunların velilerini örneklem olarak

1 Özeri, Zeynep Nezahat, **Okul Öncesi Din Ve Ahlâk Eğitimi**, Dem Yay., İstanbul 2004; Mehmedoğlu, Yurdağül, **Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2005; Gündüz, Fatma, **Okulöncesi Dönem Çocuğunda Dinî Tasavvurlara Psikolojik Bir Yaklaşım**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2007.

seçmiş ve bu çocukların Allah inancı, ibadet kavramı, namaz, Kur'an ve dua gibi dinî konulara yaklaşımını incelemiştir.

Gündüz, Kahramanmaraş ilinde 9 anaokuluna devam eden 132 kız, 124 erkek toplam 256 öğrencinin katıldığı çalışmada, çocukların dinî düşünceleri, Allah, melek, peygamber, cennet, cehennem gibi sıkça karşılaşılan ve dinî hayatın temel alanlarını oluşturan kavramları algılamalarını incelemiştir.

Özeri, kuramsal çalışmada, okul öncesi dönem gelişimini, çocuğun Allah, dua ve ölüm gibi konulardaki gelişimsel özelliklerini, okul öncesi kurumlarını ve bu kurumların programlarını, bazı ülkelerdeki din eğitimi uygulamalarını ve bazı program örneklerini incelemiştir.

Bu çalışmaların dışında din eğitimi kitaplarının alt başlıkları veya sayıları sınırlı makale çalışmaları gibi bazı araştırmaların dışında okul öncesi dönemi inceleyen kaynaklara rastlayamadık. Buradan hareketle 'Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi' konulu bir çalışma yapmayı uygun bulduk.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. 'Okul Öncesi Dönem Eğitiminin Tarihçesi' başlıklı birinci bölümde, öncelikle okul öncesi dönemin tanımı, önemi ve amacını belirttikten sonra, okul öncesi eğitim konusunda klasik dönemde ve çağdaş batı dünyasında yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Bu bağlamda İslam düşüncesinde ve Avrupa'da bu dönem dikkate alınarak oluşturulmuş kurumlar ve bu kurumların gelişmesine katkıda bulunan düşünürlerin eğitim görüşleri ana hatlarıyla incelenmiştir. Fârâbî, İbn Miskeveyh, İbn Sîna, Gazâlî, Zernucî ve İbn Haldun gibi İslam düşüncesinin öncü isimleri ile John Locke, Jean Jacques Rousseau, Johann Heinrick Pestalozzi, Friedrich Fröebel, John Dewey ve Maria Montessori gibi modern Avrupa düşüncesinin oluşumuna katkıda bulunmuş düşünürlerin eğitim görüşlerine yer verildi.

'Okul Öncesi Dönemde Gelişim ve Temel Dinî Kavramlar' başlıklı ikinci bölümde ise, dinî gelişim dâhil olmak üzere temel gelişim aş-

maları incelendi. Çocukta dinî duygunun gelişimi ve eğitimi konusunun, çocuğun gelişim alanları bilinmeden yapılamayacağı bilinen bir gerçektir. O halde bu dönem çocuğunu anlamak için, bedensel, bilişsel, sosyal, duygusal, kişilik, din ve ahlâk gelişimi gibi gelişim alanlarını bilmek ve anlamak gerekir. Bu ihtiyaçtan dolayı, gelişim alanları, özellikle dinî gelişim alanında yapılan çalışmalar daha yoğun bir şekilde, incelenmeye çalışıldı. Yine aynı bölümde dinî duygu, dinî olgunlaşma ve din eğitimi gibi bazı temel kavramların da kısaca açıklamalarına yer verildi.

‘Okul Öncesi Dönemde Din Eğitiminin İlkeleri ve Temel Konular’ başlıklı üçüncü bölümde ise, çocuğa sunulacak din eğitiminde gözetilmesi gereken temel ilkeler incelenerek inanç, ibadet ve dua eğitiminin içerikleri ve nasıl yapılabilirliği açıklanmaya çalışıldı.

Çalışmalarında emeği geçen hocalarım ve arkadaşlarıma, özellikle Prof. Dr. Bayraktar Bayraklı ve Prof. Dr. Şuayip Özdemir’e, katkı ve eleştirilerinden dolayı Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki öğrencilerime teşekkür ederim.

Cemil ORUÇ

İstanbul - 2011

I. BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ DÖNEM EĞİTİMİNİN TARİHÇESİ

Eğitim, kurumsal yapılanması, insan için bir ihtiyaç olması, tamamen savunmasız bir şekilde dünyaya gelen insanın kendi başına var olması gibi temel fonksiyonlarıyla, geniş bir tarihsel arka plana sahiptir. Doğumundan ölümüne kadar insanın, hayatın her aşamasında, farklı yapılarda eğitimle iç içe olması, eğitime böyle bir zenginlik kazandırır. Hayatın ilk ve en önemli yıllarıyla ilgilenen okul öncesi eğitimi, genel eğitimin önemli bir bölümünü kapsar. Bu kapsamda çalışmamızın bu bölümünde öncelikle okul öncesi eğitiminin tanımını, kapsamını ve önemini inceleyip ardından İslam dünyası ve Avrupa’da okul öncesi dönem çocuk eğitiminin tarihsel altyapısını inceleyip bu alanda ön plana çıkmış eğitimci ve düşünürlerin görüşlerini inceleyeceğiz.

1. Okul Öncesi Dönem Eğitiminin Tanımı, Önemi ve Amacı

Okul öncesi eğitimi çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen sıfır-altı yaş arasındaki dönemi kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında çok önemli bir yeri olan, bedensel, psikomotor, sosyal, duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı ve kişiliğin şekillenmeye başladığı ‘erken çocukluk çağı’ diye de adlandırılan gelişim ve öğretim süreci olarak tanımlanabilir.² Bu süreç, insanın bütün gelişimsel özelliklerinin en

2 Aral, Neriman & Kandır, Adalet & Yaşar, Münevver Can, **Okul Öncesi Eğitim-I**, Ya-Pa Yay., İstanbul 1981, s.15.

yoğun bir şekilde görüldüğü ve gelecekteki yaşamının bu dönemde atılan temeller üzerinde şekillenmesinde etkili olduğu kritik bir dönemi kapsar.

Eğitim psikolojisi alanında yapılan çalışmalar, hayatın ilk yıllarına ait gelişim özelliklerinin, kişiyi bütün gelişim dönemlerinde etkilediğini doğrulamaktadır. Freud'un ilk beş yıla, Rousseau'nun ilk on iki yıla indirgedikleri ve insanın bütün hayatının bu dönemlerdeki yaşantısına bağlı olduğunu belirttikleri erken dönem gelişimi insan hayatında vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Adler'e göre çocuğun kendisine mahsus iç izlenimlerinin gelişiminin tamamlanmasında ilk dört veya beş yıl yeterlidir. Bu izlenimler, sadece organik değerlerinden ötürü değil, dışarıdan gelen uyarıcılarla da oluşmaktadır. Bu tarihten itibaren yaşanmış tecrübeler özümsemeye ve çocuğa yararlı bir hale gelmeye başlar.³

Birçok yetenekle donanmış olarak doğduğu halde söz konusu dönemde bunları henüz kullanabilecek durumda olmayan çocuk, fiziksel ve duygusal gelişimine bağlı olarak uygun çevre şartları içerisinde bunları açığa çıkarma eğilimindedir. Çocuk, karşılaştığı her yeni olay karşısında bir çeşit tepkide bulunur, bunları değerlendirir, bunların bir kısmını kabul veya reddederek uyum sağlar.

Çevrenin insan hayatı üzerindeki etkisi ihmal edilemeyecek kadar fazladır. Çünkü çevre, kişiyi kendi özellik ve şartlarına göre şekillendirir, böylece yeteneklerini açığa çıkarma, geliştirme, güçlendirme, yeni yetenekleri keşfetme, karakteri güçlendirme gibi etkilere sahiptir.⁴ Uygun çevre koşullarının bulunmadığı durumlarda, bu yeteneklerin gelişmemesi ya da tamamen körelmesi gibi bir sonuç kaçınılmazdır. İnsandaki potansiyelin en üst sınırlarına kadar geliştirilebilmesi ancak ona çok erken sağlanacak imkânlarla mümkün olabilir. Bu nedenle ya-

3 Adler, Alfred, **Eğitimi Zor Çocukların Psikolojisi** (çev. Yadiğar Türkeli), Kariyer Yay., İstanbul 2000, s.9.

4 Egemen, Bedi Ziya, **Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1965, s.81.